

IRODALOM.

Vezérkönyvek a népiskolai tanításban. 1. Az első osztály teljes vezérkönyve Herbart-Ziller rendszere nyomán. Irta: *Dreisziiger Ferencz*, tanító Adán. Zenta, 1892. Ára 2 frt. — 2. A gyermek első tanítója, gyakorlati vezérkönyv, az elemi népiskola I. osztályában kötelezett összes tantárgyak tanítására. A miniszteri tantervhez alkalmazva. Irta: *Juhay Antal*, fővárosi tanító. Budapest, 1892. Ára 2 frt 50 kr.

Két hasonló tárgyú, de irányában, céljában egymástól merőben elütő mű fekszik előttünk, mindkettőt az iskolai tanításban jártas, gyakorlatilag működő tanferfiu írta, de míg az egyik úttörő kíván lenni és egy új pädagogiai irányt akar behozni iskoláinkba, a másik mintegy a mai praxist akarja kodifikálni. — Mindenesetre, eltekintve mindentől, igen szép dolog, ha egy tanító, ki egész nap el van foglalva, fárasztó munkája után az üdülésre szánt időt mintegy meglopva magától, tovább képezi magát és a tanügyet irodalmilag is szolgálja, azonban azt hiszem, hogy sem a szerzőknek, sem különösen tanügyi irodalmunknak nem tennénk jó szolgálatot, ha e műveket nem annyira a tudomány, mint inkább a személyes jóindulat szempontjából tekintenők.

Dreisziiger könyvében azt a feladatot tűzte ki magának, hogy az olvasót első sorban megismertesse Herbart és követői pädagogiai nézeteivel, azután e nézetek gyakorlati alkalmazását az I. osztályra nézve megmutassa. Azért könyve a bevezetésen kívül elméleti és gyakorlati részre oszlik. Az elméleti részben foglalkozik a népiskolai tananyag kiszemelésével, a tananyag elrendezésével, a tanmenettel és az oktatás tagolásával; a gyakorlati részben sorra veszi az egyes tantárgyakat és részletes utasításokat ad azok tanítására. Minthogy a szerző e munkájában leginkább *Rein*-nak «Das erste Schuljahr» című művét követi, összehasonlítottam e két munkát, de sajnálattal konstatálnom kell, hogy D. úr könyve messzire elmarad német mintája megett. Különösen az elméleti rész az, mely rosszul sikerült, mert oly benyomást tesz rám, hogy az olvasó, a ki a nevezett pädagogiai irányt még nem ismeri, aligha fogja megérteni, magamnak is folyton a *Rein* művéből kellett tájékozódnom, hogy a magyar könyvet megérthessem. Különösen nehezíti a megértést, hogy nagyon ragaszkodik a Herbart-féle műszavakhoz, melyek tanítóink előtt — kiknek első sorban szánta művét — jobbra ismeretlenek lesznek. Így már az első lapokon (39. l.) használja a «gondolatkör», «egyenletesen működő sokoldalú érdeke», «érzületi oktatás» stb. kifejezéseket, a nélkül, hogy az olvasót kellően tájékoztatná e kifejezések jelentősége felől. Azonban nem kívánám, hogy az elméleti részt még jobban ki-

bővítse; ellenkezőleg iparkodják rövid, világos előadásra és lehetőleg kövesse az általános dolgokban mintaképét, Reint, mert hogy ez utóbbi művet nem-Herbartisták is megértik és olvassák, bizonyítja az, hogy folyton új meg új kiadást ér. Még azt is meg kell jegyeznem, hogy a könyv csak úgy hemzseg stílusbeli izléstelenségektől, így pl. a 137. lapon: így polemizál Rousseauval: «Egy higgadtabb lelkületű kor, egy csak kevésbé zavaros elkölcisiségű társadalom az arczához vágta volna annak a félig zseni, félig bolond, s a gyermekeit lelenczházba küldő embernek nemcsak az Emiljét, hanem bármely neveléstani munkáját.» Komoly ember elmosolyodik e sorokon, ha tekintetbe vesszük, hogy eddigél az Emil a pædagogiai irodalom leghatásosabb műve, hogy nemcsak Pestalozzi, hanem Ziller is Rousseau hatása alatt áll; a szerző is jól tudja, hogy az utóbbi egy egész évet szentel Robinson-nak, a melynek annak idején Rousseau volt oly hathatós szószólója.

Az előadásnak zavarossága, és mint említém, sok helyt az irodalmi niveaun alól maradó izléstelensége lényegesen csökkenti a mű értékét, de van még nagyobb hiánya is. Nem czéлом itt a Ziller-féle pædagogiót bírálni, bár egyéni meggyőződésemm, hogy annak oly formán, mint a hogy Németországban létrejött, nálunk nincs jövője, mert hiányzanak a kellő feltételek. Különben is bajos oly irányt átültetni, mely még maga is fejlődő, változó, kiforratlan; a szerző maga is okádatolatlanul sok tekintetben lényegesen eltér Zillertől és követőitől. Ziller követői, főleg Rein, a népiskolai tananyagban két fő részt különböztetnek meg: 1. érzületi oktatást; 2. természeteti oktatást. Érzületi oktatáson azt a tananyagot értik, mely valláserkölcsi tanulságok kiemeléseére alkalmas. E tantárgycsoportozatba beletartozik a hit- és erkölcstan, történelem, irodalom (mesék, mondák, elbeszélések, költemények). Szerzőnél a hittan külön van választva nemcsak az érzületi oktatástól; hanem a többi tananyagtól is és így elejti a Herbartisták egyik leglényegesb követelését, hogy az érzületi oktatás maga egy szoros egészet képezzen, mely a többi tananyaggal is összefüggésben álljon, pedig a szövegben maga is hangsúlyozza e követelést. E következetlenséget valami módon indokolnia kellett volna, mert zavarólag hat az olvasóra. Még zavaróbban hat, hogy az érzületi oktatás című fejezetben oly dolgokat tárgyal, a melyek a természetismeretek közé tartoznak — azzal a megokolással, hogy ez az érzületi anyag tárgyi kezelése. Tárgyi kezelésem nem érthet az ember mást, mint az illető mese tartalmának kellő megértetését.

Továbbá hibás a szerző felfogása a természeteti ismeretekre vonatkozólag. Herbart szerint az oktatás feladata kibővíteni a gyermeknek: 1. tapasztalati körét, 2. érzelemvilágát. Ez utóbbit teszi az érzületi oktatás, az előbbit a természeteti oktatás. A természetet továbbá azért kell ismerni, mert innét vesszük az eszközöket, melyekkel erkölcsi eszméin-

ket megvalósítjuk, mert nemcsak eszmények tisztelete a főczél, hanem földi tevékenység ez eszmények érdekében. Szerző a természeti oktatást hamisan realis képzésnek nevezi, s azt állítja, hogy a gyermekben kevés az érdeklődés a körülötte levő realis élet iránt (ezt nem olvashatta semmiféle Herbartistánál) és azzal indokolja a realis (!) képzés szükségességét, hogy ez fejleszti a gyermek eszét, és teszi képessé erkölcsi igazságok megértésére. Ez állítás merőn ellenkezik Herbarték pszichológiájával, sőt a szerző saját előadásával is az I. elméleti részben. A természeti ismeretekben gyakorlott gondolkodás t. i. éppenséggel nem képesíti a gyermeket erkölcsi gondolatok felfogására, hanem csakis természettudományi igazságok felfogására, továbbá a gondolkodást nem csak egy tárgycsoportban lehet, hanem valamennyi tantárgy tanításánál lehet és kell is fejleszteni, mint azt szerző az elméleti rész III. és IV. fejezetében is állítja. Mindezeknél fogva a szerző egyik célját nem érte el, mert az olvasó e könyvből nem nyer világos, áttekinthető képet a Herbart-Ziller-féle pädagogiai elméletéről.

Mindamellett e munkát nyereségnek tekinthetjük pädagogiai irodalmunkra nézve, mert gyakorlati része, mely a tananyagot részletezi és feldolgozza, igen tanulságos és kétségkívül jótékonyan hathatna a népiskolai tanítás praxisára. Ezen a részen látszik, hogy egy az iskolát alaposan ismerő tanító irta és kívánatos volna, hogy e gyakorlati mintaleczkékről minél többen vennének tudomást. Főleg tanító-képző intézetek tanárai, kik gyakrabban kerülnek abba a helyzetbe, hogy tanulóikat valami jó mintára kellene utalniok, örömmel üdvözölhetik e könyvet, mely az I. osztály valamennyi tárgyából igen használható mintaleczkéket ad, hogy ezekben nagyrészt szintén Reint követi, a könyvnek csak javára válik. Gyakorlati tanító, a ki nem lesz képes, mint felteszem, az elméleti részen átvergődni, ragadja ki a könyvből az érzületi oktatás című fejezetet, nevezze el beszéd- és értelemgyakorlatoknak és a 155. lap-tól a 205. lapig terjedő részben igen részletes és jó útmutatást fog nyerni a nevezett tárgy tanítására, mert elbeszélés, leírás, vers, rajzolás szoros kapcsolatban van egymással. Itt csak egy hiány van: nem közöl elég, emlézésre is alkalmas verseket, ezen a bajon azonban könnyen lehet segíteni. Talán legjobban sikerült fejezet a számtan tanításáról szóló, különösen figyelemre méltók a közlött részletes præparációk.

Mindezeknél fogva ezt a munkát tanítóknak, tanítójelölteknek és mindazoknak, kik a Herbart-féle pädagogia gyakorlatával meg akarnak ismerkedni, melegen ajánlhatjuk, és csak az volna kívánatos, hogy a szerző egy új kiadásnál az elméleti részeket átdolgozva, rövid és világos áttekintést nyújtana a szóban levő pädagogiai rendszerről.

Sokkal kevesebb elismeréssel szólhatok a Juhay-féle vezérkönyv-

ről. Ez mellőzve minden hosszabb pädagogiai fejtegetést, a lehető legnagyobb részletességgel és aprólékossággal írja le az első osztály teljes tananyagát, úgy hogy az első osztálybeli tanítás hű photographiáját nyújtja, a mennyiben a könyv, úgy látszik, úgy keletkezett, hogy a szerző tanítását majdnem szóról-szóra a legnagyobb gonddal feljegyezte. Mindenesetre annyiból érdekes könyv, a mennyiben jobban megismertet az iskoláinkban divó tanítással, mint bármi statisztikai kimutatás, az is látszik, hogy szerzője rendkívül ügyes, világosan beszélő tanító, a ki letud a gyermekek felfogásához ereszkedni, lelkiismeretes előkészüléséről és tanításáról pedig azzal tesz tanuságot, hogy tanítását írásban is feljegyezte. Más kérdés azonban, czélszerű volt-e ezt könyvalakban kiadni? Egyáltalán hova jutnánk, ha minden ügyes és lelkiismeretes tanító összes tanítását könyvalakban is közölné?

Az a kérdés tehát, mikor és miért okadatolt ilyenemű preparáció-gyűjteménynek, vezérkönyvnek a kiadása? Tény, hogy újabb időben, különösen Németországban oly nagy preparáció-irodalom fejlődött ki, hogy az ember már-már alig képes áttekinteni, így hogy csak a legkiválóbb műveket említsük, ilyenek: Staude præparációi a bibliai történetekhez, Herrmann és Krellé a német történethez, Junge, Kiessling és Pfalz, Seyfert és Conrad könyvei a természetrajz- és physikáról, Kehr, Rudolph, Wangemannéi a német nyelv és fogalmazás tanításáról, egy egész sereg vezérkönyv a számtantánításról; a Hirt-féle cég Boroszlóban egy egész præparációs gyűjteményt ad ki, mely már eddig több mint 20 füzetre terjed és valamennyi népiskolai tárgy köréből közöl gyakorlati mintaleczkéket. Futólagos áttekintés után is azonnal feltűnik, hogy e munkák egyes szakmákra vonatkoznak, szerzőik tehát összes erejüket és képességüket arra fordították, hogy egy általuk szeretettel ápolt szaknak tananyagát feldolgozzák, ily módon tehát jeles szakemberek adnak tanácsot a néptanítónak, a ki nem ér rá, hogy részletesen foglalkozzék valamennyi népiskolai tantárgy alaposabb tanulmányozásával. — De nem csak e munkamegosztás jellemzi a fenti vezérkönyveket, hanem az a törekvés, hogy valamely új pädagogiai elvet ne csak elméletben, hanem gyakorlati példákban bemutassanak. E fent megnevezett művek mind a tanítás javítására, előmozdítására törekzenek, de minthogy már gyakran megtörtént, hogy pädagogiai elveket rosszul vagy hibásan valósítottak meg a gyakorlatban, teljesen jogosult dolog, ha az illető szerző szemléletes, mintául szolgáló példákon mutatja meg, miként képzei a tanítást. A tanító csakis ily részletes præparáció alapján ítélheti meg az ajánlott tanítási módszert és határozhatja el magát az adott tanácsok, utasítások követésére. E szempontból kiindulva helyeseltük fentebb a Dreisziger-féle vezérkönyv gyakorlati részét, és ugyan e szempontból nem helyeseltetjük a Juhay-féle vezérkönyv eljárását. Ismere-

tes dolog, hogy tanítói körökben nagyon panaszkodnak a beszéd- és értelemgyakorlatok tanításában tapasztalt hiányokról, a kormány által kiadott vezérkönyvvel sincsenek megelégedve, mert bár a munka annak idején uttörő volt, de most elavult; e tárgy tanítása ma nagyon sivár, unalmas tanítóra és tanulóra nézve, mert nincs megtanulásra igazán érdemes tárgya. A szerző e tárgy tanításában egészen a fent jelzett alapon áll, tanítása nagyrészt érdektelen tárgyak leírásából áll, nagyon kevés elbeszélést közöl és a népmesék és népdal bőséges kincséből nem merít semmit, az újabb munkákat, mint pl. a Peresét figyelmen kívül hagyja. Nem menti ez eljárást a miniszteri tantervhez való ragaszkodás, mert ez a tanítandó tárgyakat nem sorolja fel részletesen, hanem a tanítóra bizza a tárgyak kiszemelését. Nem bocsátkozhatunk részletekbe, de nem mellőzhetjük hallgatással, hogy az emberi test részletes, majdnem anatómiai leírása, a 154—165. lapon, semmiesetre se való az első osztályba, továbbá, hogy a közlött versek nagy része oly kevés költői beccsel bír, hogy azoknak könyv nélkül való betaníttatása nagy hiba volna. Csak azt kell még megjegyezni, hogy az irva-olvasásnál elég lett volna egy-két betű tanítását részletesen bemutatni, mert az eljárás folyton ismétlődik és most erre nézve is rendelkezésre áll többi közt a Gönczy-féle vezérkönyv; ez áll a számtan-tanításra is; a nagy részletesség és egyhangúság kifárasztja az olvasót. Igaz ugyan, hogy a szerző e részletességet azzal okolja meg, hogy könyvét egyrészt szülőknak, nevelőknek is szánta, kik a gyermeket otthon tanítják, de ezeket a könyv könnyen önállóan, a vezérkönyvet gépiesen követő tanításra csábíthatja. Mind e megjegyzések korántsem irányulnak a szerző személyes működése ellen, elismerjük, hogy a célt, melyet magának kitűzött, nagy ügyességgel érte el; de épen tanügyünk fejlesztése szempontjából kívánatos volna, hogy a szerző magasabb, érdekesebb célt tűzne ki magának; jó előadása, nagy szorgalma és tehetsége, melyeket e könyvben is tanusít, biztosítanak, hogy ha erejét egyik-másik népiskolai tárgy módszerének javítására szentelné, e téren a tanférjak halálját kiérdemlő működést fejthetne ki.

m.

